

OBSAH

Miroslav Bárta, Martin Kovář Úvodní slovo	19
--	----

ÚVODNÍ STUDIE

Jakub Rákosník <i>Tvůrce dějin, anebo zajatec historických okolností?</i>	23
--	----

Kapitola je věnována přehledu kontroverzí, nakolik prostřednictvím pojednání o jedinečném osudu lze znázornit minulost. První část obsahuje reflexi příkladů věhlasných osobností z evropských dějin (Bismarck, Žižka, Napoleon, Caesar), jejich významu pro utváření příštího vývoje a alternativám bez uvedené individuality. Druhá část je přehledem historiografických přístupů, pro zjednodušení rozdělovaných na individualistické, zdůrazňující úlohu jednotlivého aktéra v dějinách, a deterministické, jeho význam popírající. Výklad je organizován kolem dvou ústředních otázek (Kdo je subjektem dějin? Nakolik je vůle člověka jako historického aktéra skutečně svobodná?) a demonstuje odpovědi na tyto otázky v prostředí nejvýznamnějších historiografických škol. Třetí část je věnována soudobým snahám o návrat jednotlivce do historického vyprávění a snahám o nalezení kompromisu mezi strukturalisticky a individualisticky orientovanými historickými narativy. Závěr obsahuje krátkou úvahu nad popíráním existence svobodné vůle v neurovědách a neužitečnosti těchto závěrů pro humanitní vědy.

PRAVĚK A STAROVĚK

Jan Turek

Lukostřelec Surmir (polovina 3. tisíciletí př. Kr.)

Doba okouzlená mědí 41

Kapitola představuje životní příběh významného muže z období zvoncovitých pohárů. Jeho příběh nám skýtá možnost propojit informace založené na studiu artefaktů a archeologických dat s nimi spojených s naším modelem společenských vztahů a duchovního života této v mnoha ohledech zlomové doby kolem poloviny 3. tisíciletí před Kristem. Rekonstrukce příběhu jeho života dokumentuje nejen procesy, normy a vztahy, které formovaly společnost zemědělců počínající doby bronzové, ale také vznik evropské identity a tradic společenských a symbolických struktur, které nás Evropany v mnohém provází dodnes.

Otakar Foltýn

Sun-c' (544–496 př. Kr.)

Několik poznámek k fotbalu, tenisu, vtípnému plukovníkovi

a „hybridnímu válčení“ 85

Příspěvek na příkladu osobnosti čínského autora Sun-C' a jeho knihy *Umění války* ve zkratce ukazuje souvislosti a přesahy starověkého vojenského myšlení do současnosti, přičemž zejména srovnává komplexní východní přístup se západním vytěsněním čistě vojenských nástrojů mimo přirozenou souvislost s ostatními činnostmi. Ukazuje také, že základní principy Mistra Suna lze překvapivě snadno aplikovat i na současné problémy, včetně tzv. hybridního válečnictví.

STŘEDOVĚK

Petr Charvát

Alkuin z Yorku (735–801-805)

Fénix antiky vzlétá z popela 107

Alkuin z Yorku - učenec anglosaského původu (asi 730–804) - se do dějin zapsal jako obnovitel a pěstitel antické kultury a zvláště slovesných umění na dvoře Karla Velikého (vládl 768–814). Výtečně připraven studiem antických klasiků v bohaté knihovně katedrály v anglosaském Yorku, setkal se Alkuin náhodně s vladařem franské říše v Itálii a oba muži shledali, že mají velmi silný společný zájem na obnově antické vzdělanosti v Evropě. Karel byl přitom veden ohledy mocensko-politickými - pokládal kulturní nadřazenost své říše za neoddelitelný atribut svého mocenského postavení jako jediného vládce latinského

křesťanského Západu. Alkuin pak usiloval o obnovu antické kultury jako integrální součásti evropské kultury a vzdělanosti. Šťastná shoda okolností, díky níž se vladař i učitel octli ve správný čas na správném místě, vyústila ve zrod kulturního hnutí, nazývaného později historiky „karolinskou renesancí“.

Václav Drška

Hinkmar z Remeše (806–882)

***Tři hvězdné okamžiky franského preláta* 129**

Hinkmar z Remeše pocházel z urozené rodiny a narodil se v době, kdy franská říše prožívala vrchol vlády Karla Velikého, jenž právě dosáhl na císařskou korunu (800). Dostalo se mu dokonalého vzdělání v prestižních klášterech, stal se dvořanem císařova syna Ludvíka. Byl jedním z prvních, kdo si uvědomil, jak hlubokou krizi prožívá stát, jež Ludvík po otci převzal a jemuž se snažil vládnout. Stál v pozadí všech proměn západofranské říše, které od roku 845 aranžoval z pozice remešského arcibiskupa, a zasahoval výrazně nejen do politiky jejich králů, ale s úspěchem ovlivňoval poměry v celém franském soustátí. Zemřel během normanského útoku na Remeš roku 882. Zanechal po sobě rozsáhlé politické a filozofické dílo, jež bude základem eseje, orientující se ke dvěma cílům: k rekonstrukci myšlenkového světa vysokého preláta a politika s ambicí představit jeho způsob myšlení a chápání tehdejšího dění. Stejná pozornost musí patřit i analýze jeho politických metod a strategií, pomocí kterých dokázal postavit základy budoucí francouzské monarchie.

Drahomír Suchánek

Gerbert z Aurillacu (kolem 950–1003)

***„Papež čaroděj“ a idea obnovy římského impéria* 147**

Přelom 1. a 2. tisíciletí se nesl v duchu úvah o obnově římské říše. Mladý císař Ota III. se pokusil spojit myšlenky karolínského odkazu Karla Velikého s anticko-byzantským dědictvím a v programu *Renovatio imperii Romanorum* navrátit latinské středověké společnosti její velikost. Ústřední postavou obnovy se stal císařův důvěrník a úzký spolupracovník Gerbert z Aurillacu. Proslavil se již za svého působení v katedrální škole v Remeši, kde udivoval svojí vzdělaností a všestranností. Po boku Oty III. podporoval všechny jeho činy, povzbuzoval ho při realizaci reformy a svými myšlenkami vytvářel ideové zázemí celého programu. Současně zůstal plodným vědcem a spisovatelem. Vrchol jeho veřejného působení přišel roku 999, kdy ho císař učinil papežem a svěřil mu důležitý úkol vést římskou církev. Brzká smrt mladého panovníka (1002) však zhatila většinu plánů a plán obnovy římského impéria postupně ztroskotal. Gerbert se stále těšil značné

autoritě, ale bez podpory svého císařského chráněnce nemohl sám již nic zásadního změnit. Zemřel záhy po císaři roku 1003 a zanechal po sobě spíše vědecký odkaz, který dodnes udivuje svým rozsahem a hloubkou.

Kateřina Charvátová

Suger (1080/1081–1151)

***Opat benediktýnského kláštera v Saint-Denis* 167**

Suger, opat kláštera Saint-Denis (cca 1081–1151), patří k významným postavám francouzských dějin. Byl rádcem králů Ludvíka VI. a Ludvíka VII. a v době druhé křížové výpravy po několik let také regentem Francie. Ve svých historických spisech předložil ideologii francouzské královské moci, která přispěla k trvalému prosazení kapetovské vlády. Ve své opatské roli se snažil prosadit postavení Saint-Denis jako nejvýznamnějšího chrámu Francie a přičiňoval se o jeho co nejužší spojení s trůnem. Pečoval o hospodářský rozvoj opatství a v pozdějších letech provedl náročnou moderní přestavbu kostela, jež byla dlouhou dobu pokládána za nejstarší gotickou stavbu vůbec a Suger za „otce gotiky“.

NOVOVĚK

Miroslav Bárta

Johannes Gutenberg (1397/1400–1468)

***Vynález knihtisku a zrození moderní Evropy* 189**

Kapitola nabízí jednu z několika možných odpovědí na otázku, co stálo u zrodu moderní Evropy a potažmo tzv. západní civilizace. Je téměř jisté, že jeden ze zásadních faktorů představoval vynález knihtisku Johannese Gutenberga v polovině 15. století, který prakticky vzápětí umožnil bezparalelní přístup k informacím, rozvoj národních jazyků a v důsledku i obrovský rozmach vědy, techniky a filozofie od počátku 16. století jakožto i významný vývoj v oblasti křesťanství. Jeho odkaz výrazným způsobem zasahuje i do naší složité současnosti, které dominují masmédiá.

Markéta Křížová

Bartolomé de Las Casas (1484–1566)

Dobytí Ameriky a otázka lidské důstojnosti

***v evropském myšlení moderní doby* 209**

Život Bartolomé de Las Casase jako by ztělesňoval slávu i tragiku doby zámořských objevů. Aktivně se účastnil rané fáze dobývání Ameriky. Poté prodělal duchovní obrat, vyvolaný sice konkrétními událostmi, zároveň ale vycházející z rozjitřené duchovní atmosféry přelomu 15. a 16. století,

a v následujících dekadách se horlivě snažil ovlivnit španělskou politiku na nově získaných územích. Díky němu se pro budoucnost zachovaly některé klíčové dokumenty první fáze kolonizace, především Kolumbův lodní deník; jeho vlastní texty jsou neocenitelným svědectvím o mnoha důležitých událostech. Ale je důležité poznat i druhý život Las Casasových textů, často začleňovaných do intelektuálních polemik, jež měly se samotným procesem zámořské expanze jen málo společného.

Jaroslav Pánek

Sebastian Münster (1488–1552)

Poznání světa v jedné knize 229

Epochální proměna lidstva na počátku novověku se vyznačovala obrovským rozšířením geografického horizontu a snahou zmapovat „starý“ i „nový“ svět slovem i obrazem. Antické a středověké poznatky musely být kriticky přehodnoceny, dalekosáhle doplněny, nově utříděny a shrnuty. To byl stěžejní úkol humanistických učenců, mezi nimiž získal mimořádné postavení profesor basilejské univerzity Sebastian Münster (1488–1552). Jeho monumentální *Kosmografie* vyšla v období let 1544–1628 ve 35 vydáních (včetně českého překladu) a stala se základním zdrojem poznatků o tehdy známém světě; podala první obširný popis a syntetický výklad Evropy, Asie, Afriky a Ameriky. Münster do ní vložil humanistický pacifismus, snahu o porozumění mezi lidmi a národy i optimistický pohled na univerzální vzdělání. Tyto rysy zajistily *Kosmografii* v době krutých náboženských konfliktů a koloniální expanze nespočetné množství čtenářů; stala se výzvou k hlubšímu ohledávání světadílů a k srovnávacímu studiu jejich zemí, přírody, národů, dějin a kultury.

Martin Kovář

Jakub I. Stuart (1566–1625)

Anglie za vlády „krále Šalamouna“ aneb Příběh muže, jenž – současníkům a historikům navzdory – nepůsobil

„krvavou revolucí“ 257

Anglický král Jakub I. Stuart, jenž vládl Anglii v letech 1603–1625, patřil k nejvýraznějším osobnostem ostrovního státu v celém „revolučním“ 17. století. Třebaže jej většina současníků i historiků obviňovala z toho, že stál u zrodu zásadních sporů, které o několik desetiletí později přivedly Anglii k revoluci, občanské válce a protektorátu (1640–1660), pravda se od tohoto „obrazu“ lišila. Jakub I. působil ve skutečnosti jako „svorník“, držící raně stuartovskou anglickou společnost v politické i náboženské sféře pohromadě. Tato slova platí zejména o první polovině jeho vlády, kdy jako první ministr Koruny působil Robert Cecil, hrabě ze Salisbury. Po jeho smrti v roce 1612 se situace mírně zkomplikovala – Jakobovi noví

přední ministři totiž nedokázali být při správě královských záležitostí tak efektivní jako jejich předchůdce; samotný panovník navíc s přibývajícím věkem ztrácel na síle i na schopnostech. Přesto udržel v království mír až takřka do konce své vlády; totéž platilo i o zahraniční politice. Když na jaře roku 1625 Jakub I. zemřel, nebyly revoluce ani občanská válka nevyhnutelné – budoucnost byla zcela otevřená a nový král, Jakubův syn Karel I., ji měl plně ve svých rukou. Kdyby disponoval týmiž schopnostmi jako jeho otec a kdyby vládl se stejnou prozíravostí a obezřetností, vypadaly by dějiny anglického 17. století se vši pravděpodobností jinak.

Marie Šedivá Koldinská

Martin Fruwein z Podolí (?–1621)

***Život, smrt a krátké zmrtvýchvstání profesionálního politika
předbělohorské éry*** 291

Kapitola je věnována zmapování osudů Martina Fruweina z Podolí, profesně velmi úspěšného právníka působícího v předbělohorské Praze, který se výrazně angažoval v obraně zájmů českých evangelických stavů při jejich konfrontaci s panovnickou mocí. Fruwein se jakožto člen Jednoty bratrské aktivně zapojil do veřejného života za vlády císařů Rudolfa II., Matyáše i Ferdinanda II. V krizových okamžicích prvního dvacetiletí 17. století se postupně stal členem tří direktorských vlád. Zapojil se i do stavovského povstání proti Habsburkům a po jeho porážce byl roku 1621 odsouzen k smrti. Vykonání rozsudku unikl sebevraždou. Jeho památku připomněla v roce 2011 umělecká skupina Ztohoven.

Václav Cílek

Daniel Defoe (1660–1731)

Autor a jeho hrdina v bludišti světa 325

V roce 1719 vyšel první díl *Robinsona Crusoe* a hned vzápětí následovalo pokračování, ve kterém se Robinson vydává na cestu do Číny a Ruska a v nepovedeném moralizujícím třetím dílu dokonce do mezihvězdného prostoru. Ve stejné době se v Praze teprve uvažuje o barokním vele díle, chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně. Českých vydání *Robinsona* existuje přes 80, ale skoro všechna jsou – řekl bych naštěstí – přepracovaná, takže z návodu pro kapitalisty nového věku se mohla stát dobrodružná dětská knížka, na niž nelze zapomenout. Daniela Defoea známe nejenom jako slavného špiona, propagandistu a bankrotáře, ale také jako autora návrhu penzijní reformy a člověka, který je dnes považován za prvního profesionálního ekonomického novináře. V jeho psaní se – myslím – poprvé v takto velkém a propracovaném (a přitom zřejmě dobře míněném) měřítku objevují postupy mediální manipulace, jaké jsou charakteristické pro tehdejší, ale i současnou dobu.

DEVATENÁCTÉ STOLETÍ

Karel Řehka

Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz (1780–1831)

***Pruský generál a inspirace historií* 345**

Autor se v kapitole zabývá osobností a především dílem Carla von Clausewitz, zkušeným pruským vojákem a myslitelem 19. století, jedním z nejuznávanějších klasiků vojenské strategie, jehož práce dodnes poskytuje základní kámen pro západní myšlení o válce. Jednotlivé části textu mimo samotnou Clausewitzovu životní cestu popisují hlavní události doby, která ovlivnila jeho život i myšlení. Především se ale kapitola zaměřuje na vývoj ve vedení války a hlavní myšlenky Clausewitzova díla mající dodnes význam pro dnešní vojenskou teorii a strategii. V závěrečné části proto autor upozorňuje na to, jak lze studium Clausewitz využít v dnešním úsilí o obranu země, a vyzývá k inspirování se nadčasovými částmi jeho díla, které v mnohém zůstává aktuální.

Jan Hálek

Anton hrabě Prokesch von Osten (1795–1876)

***Půlstoletí v evropské diplomacii* 371**

Jednou z osobností výrazně ovlivňujících zahraniční politiku habsburské monarchie v 19. století byl Anton hrabě Prokesch von Osten (1795–1876). Výrazným způsobem opakovaně zasáhl do vývoje tzv. východní otázky a do procesu sjednocování Německa. Po potlačení revoluce v roce 1848 patřil mezi klíčové diplomaty rakouského ministerského předsedy Felixe knížete Schwarzenberga, když pomáhal formovat vzájemné vztahy mezi habsburskou monarchií a Pruskem. Vedle své diplomatické činnosti přispěl i k rozvoji vědních disciplín orientalistiky, egyptologie a historie. Prokeschův životní příběh zaujme i jeho společenským vzestupem z pozice syna měšťana ze Štýrského Hradce ke členství v panské sněmovně rakouské říšské rady a k povýšení do hraběcího stavu.

Petr Pokorný

James Croll (1821–1890)

***Plachý obzvláštník a jeho komická vize* 393**

Skotský badatel James Croll je ne vždy docenovaným předchůdcem moderních paleoklimatologických teorií, jejichž podobu rozpracoval ještě v době, kdy nemohly být, tak jako dnes, podpořeny komplexními geologickými doklady. Obdivuhodná byla jeho kosmická a globální vize i houževnatost, se kterou, navzdory obtížným životním podmínkám, pracoval na jejím intelektuálním uskutečnění. Vedle Ch. R. Darwina a Ch. Lyella je jedním z velkých přírodovědců viktoriánské éry.

Zdeňka Sůvová**Alfred Russel Wallace (1823–1913)****Originální myslitel s neoriginálním nápadem** 405

A. R. Wallace, připomínaný většinou jako „Darwinův satelit“, není pouze polozapomenutým spoluobjevitelem evoluční teorie přírodního výběru. Kromě evoluční biologie významně přispěl k základům biogeografie, zájmal se rovněž o antropologii a ekologii, architekturu a ekonomii, ale i o sociální témata či spiritualismus. Jeho místy kontroverzní názory a ne-tradiční propojování oborů přiblížilo vědu laickým současníkům a překlenulo propast mezi „starou“ a „moderní“ vědou.

Václav Horčíčka**Kníže František I. z Lichtenštejna (1853–1938)****Nekonvenční konzervativce na evropském trůnu** 423

Příspěvek je věnován osobnosti, která se významně zapsala do dějin střední Evropy. František I. čelil ve svém životě řadě výzev. Pocházel z rodu, jehož vynikající postavení se v časech habsburské monarchie zdálo nezpochybnitelné. První světová válka však i pro něj znamenala zásadní zlom v osobní i veřejné rovině. Už jako císařský velvyslanec se v devadesátých letech 19. století marně snažil o zlepšení vztahů s Ruskem. Během války navázal životní vztah s Elsou Gutmannovou, se kterou se později bez ohledu na její židovský původ oženil. Jednal tak proti vůli rodiny i společenským konvencím. Proti radám členů dynastie také trval na svém nástupnickém právu a výrazně se jako panovník zapsal do dějin Lichtenštejnského knížectví (1929–1938). V příspěvku je ukázáno, jakým způsobem se kníže stavěl k hospodářské krizi a s ní souvisejícím vnitropolitickým problémům včetně růstu sympatií pro nacismus.

Aleš Skřivan st.**Alois Leopold Johann Baptist Lexa hrabě von Aehrenthal (1854–1912)****Muž, který mohl zachránit monarchii?** 443

Alois Lexa baron (od roku 1909 hrabě) Aehrenthal se stal 29. října 1906 ministrem zahraničí habsburské monarchie. Tento schopný konzervativní politik byl rozhodnut zlepšit mezinárodní postavení Rakousko-Uherska. Je však otázkou, zda k tomu přispěly události, jako byla například bosenská krize na přelomu let 1908/1909, během níž sehrál klíčovou roli. Rozhodná a cílevědomá Aehrenthalova politika dala vzniknout pozdější úvaze, že kdyby nemoc neukončila v roce 1912 předčasně jeho život, mohl tento politik ovlivnit zahraniční politiku Vídně do té míry, že by zabránil vývoji, který nakonec vedl k vypuknutí první světové války. Cílem kapitoly bylo dát, pokud to bylo možné, odpověď na tuto v podstatě hypotetickou otázku.

DVACÁTÉ STOLETÍ

Jaroslav Valkoun

Leopold Charles Maurice Stennett Amery (1873–1955)

Odvážný vizionář, smělý reformátor a oddaný služebník impéria . . . 463

Přelomové události v první polovině 20. století vyvolaly diskusi o tom, jaké bude budoucí uspořádání koloniálních impérií evropských mocností. Na dobové výzvy zareagoval odvážný vizionář, smělý reformátor a oddaný služebník britského impéria Leopold Stennett Amery, který se po celý svůj život snažil prosadit reformu britské imperiální struktury, tak, aby prostřednictvím decentralizace konstitucionálních vztahů a přijetím principů rovnosti mezi samosprávnými zámořskými celky a mateřskou zemí zabránil rozpadu impéria a tím i soumraku britského velmocenského postavení.

Ivan Šedivý

Radola Gajda (1892–1948)

Necharismatický vůdce a povaha meziválečné demokracie 481

Kapitola o případu generála Gajdy, během nějž byl v průběhu let 1927–1928 tento ambiciózní generál odstaven z funkce pověřeného náčelníka Hlavního štábu československé branné moci, se primárně nesostrěduje na detailní popis celého případu. Jejím hlavním smyslem je analyzovat a interpretovat politiky jednotlivých aktérů celé kauzy, v širším kontextu i tohoto případu využít k analýze fungování a povahy celé meziválečné československé demokracie.

Jakub Drábik

Sir Oswald Mosley (1896–1980)

Falešný Mesiáš povstávající z ohně 491

Sir Oswald Mosley se narodil 16. listopadu 1896 do aristokratické rodiny. Do politiky vstoupil po první světové válce a zůstal v ní přítomen po většinu 20. století. Tento „ztracený vůdce“ měl všechny předpoklady k tomu stát se jednou z nejvýznamnějších figur britských dějin a mužem, jenž mohl mít na chod světových dějin významný vliv. Nic z toho se však nestalo a Mosley skončil jako vyvrhel. Na vině byl jeho charakter. Jeho nedočkavost spojená s gigantickým egem, narcismem a syndromem velikášství ho nevyhnutelně přivedly k ideologii fašismu. Mosleyho syn o svém otci výstižně napsal, že „zatímco jeho pravá ruka si zahrávala s velkolepými myšlenkami a slávou, levá pustila dovnitř potkany z kanalizace“.

Jan Konvalinka**Trofim Děnisovič Lysenko (1898–1976)****Věda ve službách ideologie** 521

Trofim Denisovič Lysenko byl klíčovou postavou sovětské vědy, zejména biologie a zemědělství, po takřka čtyřicet let. Přežil opakované čistky třicátých let, druhou světovou válku, vládu Stalina i Chruščova a dramatickým způsobem ovlivnil vývoj přírodních věd ve velké části světa ovládané sovětským impériem. Vrchol jeho moci nastal v době neomezené Stalinovy vlády koncem čtyřicátých let 20. století, ale své mocenské postavení s krátkou přestávkou upevňoval až do poloviny šedesátých let. Stal se zosobněním ideologického vlivu na vědecké bádání – a zhoubných důsledků, jaký tento vliv může mít. Podíl T. D. Lysenka na fatálním zpoždění vývoje biologie v SSSR i v jeho satelitních státech včetně Československa, který se dodnes nepodařilo zcela překonat, lze jen těžko přecenit.

Jaromír Soukup**Jorge Eliécer Gaitán (1903–1948)****Muž, který chtěl být prezidentem** 537

Rok 1948 byl pro dějiny Kolumbie dosti významný. Dne 9. dubna totiž došlo k zavraždění předsedy Liberální strany Jorgeho Eliécera Gaitána, který sliboval provést dalekosáhlé sociální a ekonomické reformy. Podle řady historiků a politologů byl také hlavním favoritem na post prezidenta v roce 1950. Jeho smrt vyvolala v zemi značné napětí a vedla k destabilizaci politického systému. Osobnost tohoto liberálního politika dodnes budí poměrně hodně emocí. Na rozdíl od většiny představitelů establishmentu nepatřil mezi elitu, přesto se mu podařilo získat významné pozice nejen v hlavním městě Bogotě, jejímž byl po krátkou dobu starostou, ale také ve vládě, když se stal ministrem školství. Jeho radikální postoje a populismus však budily nedůvěru v samotné Liberální straně, přesto se vzhledem ke krizi, jakou strana v polovině čtyřicátých let prožívala, dokázal stát jejím předsedou. Výstřely z pistole Juana Roa Sierry však jeho politickou kariéru zastavily.

Petr Koura**Inka Bernášková (1904–1942)****Žena proti Hitlerovi aneb Člověk zůstane svobodný, jen když pohrdá smrtí** 575

Text je věnován osobnosti Ireny Bernáškové, která byla jako první česká odbojová pracovnice popravena v srpnu 1942 v Berlíně-Plötzensee. V úvodu se autor zamýšlí nad úlohou osobnosti v dějinách evropské protinacistické rezistence, nad obrazem žen-bojovnic v evropské

kulturní historii a dále nad jejich úlohou v protinacistickém odboji. Následně se věnuje životnímu příběhu Ireny Bernáškové a popisuje vliv, který na ni měl její otec Vojtěch Preissig, malíř a grafik, jenž patřil k významným osobnostem československé zahraniční akce v USA v době první světové války. Následuje popis odbojové činnosti Ireny Bernáškové, jejího podílu na vydávání ilegálního časopisu *V boj*, okolností jejího zatčení a odsouzení k trestu smrti.

Jan Koura

George Frost Kennan (1904–2005)

Vizionář, jenž změnil podobu studené války 615

Těžko budeme mezi americkými diplomaty hledat osobu, která významněji ovlivnila koncepci bezpečnostní a zahraniční politiky Spojených států amerických po druhé světové válce, než byl George F. Kennan. Již během třicátých let se stal předním sovětologem v americké administrativě. Klíčový okamžik jeho kariéry přišel v roce 1946, kdy z amerického velvyslanectví v Moskvě zaslal do Washingtonu telegram, v němž brilantním způsobem popsal příčiny poválečného rozkolu mezi USA a SSSR. Kennanovi přinesl slávu, uznání a také příležitost ovlivňovat další směřování americké zahraniční politiky z významné pozice ředitele Skupiny pro politické plánování. Kennanem vypracované analýzy se na konci čtyřicátých let staly základem nového strategického přístupu vůči Sovětskému svazu, pro nějž se na základě jednoho z jeho textů začalo užívat označení strategie zadržování. V nejrůznějších modifikacích ji pak využívaly všechny americké administrativy během studené války a neodmyslitelným způsobem je tím pádem také spjata s pádem „železné opony“ a rozpadem sovětského bloku.

Petr Janoušek

Herbert Wehner (1906–1990)

Politický stratég a muž mnoha tváří 641

Životní osudy politika Herberta Wehnera výstižně ilustrují německé dějiny 20. století. Wehner se po vzniku Spolkové republiky stal jednou z jejích nejvýraznějších postav, v kariéře ho ale limitovala předválečná dráha komunistického funkcionáře a problematické působení v Moskvě v době stalinských represí. Wehner si přesto vášeň pro politiku udržel i po druhé světové válce, kdy se přimkl k sociální demokracii (SPD). Provázela ho nicméně pověst mocensky založeného intrikána. Příspěvek dokumentuje kupříkladu Wehnerovy spory s Willym Brandtem, jehož okolí se na Wehnera dívalo kriticky. Zároveň také vyzdvihuje Wehnerův podíl na formování moderní SPD, která v poslední době jednotící prvek, jakým býval třeba Wehner, hledá poměrně obtížně.

Jan Županič**Weikhard Colloredo-Mannsfeld (1914–1946)****Bojovník s větrnými mlýny** 663

Rod Colloredo-Mannsfeldů byl na počátku 20. století třetím největším pozemkovým vlastníkem v Čechách po Liechtensteinech a Schwarzenbercích. V důsledku první pozemkové reformy byl rodový majetek rozdělen mezi tři starší syny hraběte Jeronýma (1870–1942), ze kterých Weikhard (1914–1946) zdědil Opočno. Za druhé světové války mu byl zkonfiskován majetek a on sám byl nucen k podání přihlášky k německé státní příslušnosti, jež mu ovšem byla s ohledem na radikálně pročeskoslovenskou orientaci a židovský původ jeho matky zamítnuta. Sám Weikhard byl následně nuceně nasazen. Na konci druhé světové války se přes vážný zdravotní stav zapojil do podpory partyzánského hnutí na Dobříšsku. Po roce 1945 však Weikhardovi majetek navrácen nebyl a on sám byl pronásledován komunisty a vězněn. Zemřel roku 1946 ve Francii.

Jiří Padevět**Jaroslav Nachtmann (1915–1995)****Volavčí síť Jaroslava Nachtmanna** 701

Příběh Jaroslava Nachtmanna je jedním z velkých příběhů moderních českých dějin, i když je dosud znám spíše odborné veřejnosti. Nachtmannova cesta od dopravního strážníka k jednomu z nejvýkonnějších úředníků pražského gestapa byla poměrně strmá a lemovaná řadou zatčených, mučených a popravených vlastenců. Nachtmann vytvářel takzvané volavčí sítě, tedy fiktivní odbojové organizace, ve kterých pracovali nic netušící vlastenci pro gestapo a po jejich vytěžení je nechal pozatýkat. Velmi zajímavé jsou i jeho poválečné osudy v SSSR a výsledek vydání do ČSSR v šedesátých letech minulého století. Nachtmann o sobě celý život šířil řadu mýtů a dezinformací, tato kapitola snad některé vyvrací.

Josef Opatrný**Eva Perónová (1919–1952)****Nejmocnější žena západní polokoule****dvacátého století** 741

Eva Perónová je dodnes patrně nejznámější ženou Latinské Ameriky. Nikdy nezastávala žádný politický úřad, ale její vliv na argentinskou politickou scénu byl v době, kdy Argentina stále ještě zůstávala nejdůležitější zemí Jižní Ameriky, obrovský. Fakticky otevřela latinskoamerickým ženám vstup do vysoké politiky a v Argentíně nepřestávají využívat kandidátky do nejvyšších úřadů jejího jména, hesel a fotografií ve svých kampaních ani šedesát let po její smrti. Pro miliony Latinoame-

ričanek zůstává příkladem dívky z chudých poměrů, která se dostala mezi politickou elitu a nikdy nepřestala hájit zájmy lidí z nejnižších společenských vrstev.

Matyáš Zrno

David Galula (1919–1967)

Voják proti gerile 763

Dílo zapomenutého francouzského důstojníka tunisko-židovského původu Davida Galuly se po americké invazi do Iráku a Afghánistánu stalo hlavní inspirační studnicí, ze které skupina důstojníků pod vedením generála Petraeuse čerpala při tvorbě strategie pro porážku povstalců. Galula se ve svém mimořádně naplněném životě stihl zapojit do celé řady poválečných gerilových konfliktů a vyvodil z nich jednoduché pravidlo: gerilová válka se nevede o území, ale o loajalitu obyvatel.

Mikuláš Pešta

Giorgio Feltrinelli (1926–1972)

Život a smrt extravagantního miliardáře, neúspěšného revolucionáře a sponzora evropského terorismu 781

Kapitola se věnuje osobnosti Giangioma Feltrinelliho, italského vydavatele a miliardáře, který svým jménem a vlivem působil na evropskou extrémně levicovou scénu. Vydáváním časopisu *Tricontinental* a dalších publikací Feltrinelli zprostředkovával myšlenky vůdců třetího světa. Podle Guevarovy ohniskové teorie se pokoušel na různých místech Itálie vyvolat revoluční hnutí a po vlně neofašistického násilí na konci šedesátých let založil vlastní teroristickou skupinu. Finanční i materiální podpora, kterou poskytoval řadě italských či německých teroristických organizací, značně urychlila jejich proces radikalizace a dala jim do rukou potřebné prostředky pro zahájení ozbrojeného boje proti systému.

Boris Mosковиć

Jovan Rašković (1929–1992)

Nevyslyšený „čáca“ chorvatských Srbů 805

Jovan Rašković patří k nejvýraznějším postavám jugoslávského dění na přelomu osmdesátých a devadesátých let 20. století. Svým charismatickým vystupováním dokázal nacionálně zmobilizovat značnou část chorvatských Srbů. Jeho popularita dosáhla v roce 1990 takových rozměrů, že byl označován jako „otec“ (čáca) srbského národa v Chorvatsku. Přesto nezabránil tomu, aby napětí mezi Srby a Chorvaty přerostlo v krvavý střet, který z principu odmítal. Během několika měsíců se z kdysi oblíbeného

beného a vlivného Raškoviće stala marginální postava. Jeho impozantní politický vzestup, stejně jako brzký a nemilosrdný pád představují ilustrativní příklad aktéra, který se podílel na dějinných zvratech, aby se nakonec sám stal jejich obětí.

Tomáš Vojáček

Roger Federer (1981–)

„Je milé být důležitý, ale ještě důležitější je být milý“ aneb Příběh tenisového šampióna jako „globální celebrity s lidskou tváří“ 831

Sport je nepochybně jedním z nejvýznamnějších společensko-kulturních fenoménů současnosti. Úspěšní sportovci se díky televizním přenosům stali bez nadsázky globálními celebritymi, které fanoušci mohou díky sociálním sítím sledovat takřka na každém kroku. Jejich chování, sportovní úspěchy, ale i skandály zůstávají pod drobnohledem obdivovatelů, kteří se svými hrdiny často inspirují. Cílem této kapitoly je na základě příběhu nejoblíbenějšího tenisty všech dob – Rogera Federera – vysvětlit, proč vliv a sláva hvězd sportovního nebe dnes dalece přesahují hranice sportovních kolbišť i to, jakou roli mohou ve společnosti sportovci zastávat.

SEZNAM AUTORŮ 849